Ann. IX. ROMAE, Kal. Octobribus MDCCCCVI. Num. X.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

SEMEL IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum,* est: in Italia Libellarum 4,80; ubique extra Italiam Lib. 6,25; Doll. 1,25; Sch. 5; M. 5; Rubl. 3; Coron. 6,25.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in commentarii operculo Lib. 0.10 pro *unoquoque centimetro quadrato.*

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI *equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem*

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA

Apud GEBETHNER ET WOLF — VARSAVIAE POLONORUM, Rakcwskie Przedmiescie, 15.

Apud "KRONIKA RODZINNA" — VARSAVIAE POLONORUM, Krakowskie Przedmiescie, 6.

IN ANGLIA

Apud BURNS AND OATES — LONDON W. 28, Orchard Street.

IN GERMANIA

Apud FRIDERICUM PUSTET S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ. — RATISBONAE in BAVARIA.

IN CANADA

Apud LIBRAIRIE GRANGER FRÈRES — MONTREAL, 1699, Rue Notre-Dame.

RERUM INDEX

ROMAE

EX OFFICINA *PACIS*, PH. CUGGIANI

35, Via della Pace

MDCCCCVI

Ann. IX. ROMAE, Kal. Octobribus MDCCCCVI. Num. X.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS: In Italia: Lib. 4,80 — Ubique extra Italiam: Lib. 6,25, Doll. 1,25, Sch. 5, M. 5, Rubl. 3, Coron. 6,25

SEMEL IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR: ARISTIDES LEONORI, eques. ROMAE - Via Alessandrina, 87.

DUM RATIO LATINAE LINGUAE DOCENDAE IN QUAESTIONE VERSATUR.

Quae nuper in hoc Commentario erudite opportuneque de latina disciplina administranda Tayler Chave B. A. disseruit (1), haud parvi momenti mihi videntur, et eo libentius illis faveo quod; quum nostra aetate non desint qui acerbo animo in haec studia, tamquam irrita, invehantur nimis novitate rerum adducti, luce clarius ostendunt, non solum latinitatis cultum apud homines bene sentientes vigere, sed etiam in dies crescere sapientique iudicio renovatum diffundi.

Quaestio a cl. scriptore agitata, quam ego diu meditatus sum, apud omnes latinae linguae magistros gratiam inibit, quippe quae rationi ac viae disciplinae paedagogicae permutandae studeat, nonnullaque ante oculos constituat axiomata, quibus adhibitis, speret latini sermonis notitiam ampliorem et firmiorem brevi pueros erudiendos esse assecuturos.

In hac re, profecto, si meam licet humillimam sententiam expromere, utrimque modus superatus est in usitata doctrinae ratione. Nam, si omnia, mutato ordine, miscentur et perturbatio fit ingens, quapropter alia super alia ruunt praecipitique cursu dissolvuntur, nec facile est cuiquam per hoc impedimentum sibi viam patefacere, quidnam eveniet si, frenis datis, praeceptorum vel potius rudimentorum tradendorum viam inverterimus?

Huc mihi evasisse videntur, exempli gratia, viri cl. Collar et Daniel qui, grammatica praecepta decurtantes, ad principia latina primo anno tradenda - cuius rei Chave suo scripto mentionem facit - discipulorum menti Caesaris *Commentarios* detulerint!

Quam docendi rationem, ut aperte dicam, nihil omnino intelligo.

Rectius quidem apud nos: nam, tertio tantum anno, postquam pueri grammaticae notitiam attigerunt ac satis in Phaedri fabulis Nepotisque Vitis exerciti sunt, quamquam etiam hic multa sunt immutanda, Commentariorum Caesaris de bello gallico studium instituitur, syntaxis legibus per opportunam exemplorum prolationem praemissis.

His vero magistris, quos supra nominavi, obstant qui alia pergunt via, quique « non discere iubent suos pueros, verum laborare ».

At hoc modo, disciplinae latinae studium in quasi levis ac vilis rei tractationem convertitur. Nec iniuria: si enim ab imis fundamentis in humanarum litterarum momento atque utilitate significanda - sermonis quoque graeci causam dico - praeceptor indormit, et arida fit exercitatio, intra nimis angustos fines conclusa, quum minime sensim puerilia ingenia pulchritudine ac splendore linguae degustando exerceantur, nec penitus eorum in animis legum et praeceptorum insedeat notitia, quid mirum si iidem pueri, paulo post, vix quum exierint e schola, non solum ne unam quidem vel facillimam propositionem latine vertere sciant, sed etiam probrosis verbis hoc studium contemnant illudantque?

Ad hanc non absolutam rationem sanandam, vel potius ad meliorem reddendam disciplinam paedagogicam, septem Chave proponit axiomata, in quibus liceat mihi aliquantulum morari, quo facilius intelligi possit usque quo in morem perducenda sint ac quanam utilitate adhibenda.

Iuvat vero hic - quamquam aegro animo - praemittere optima auctoris consilia in magnam difficultatem usus delabi, praesertim nostrorum studiorum distributione, qua iuvenes, tot disciplinis gravati, vix uniuscuiusque speciem et formam sibi possint fingere; attamen licet sperare, quum radicitus aliaque via immutata et perducta fuerint studia, brevi fore ut ea in promptu sint ac late et utiliter adhibeantur.

Et veniamus ad axiomatum iudicium.

I. *Copiosa latinae linguae notitia appetenda est.*

Eamdem ego sententiam sequor. Scilicet rem non sane probo, qua, apud nos, in grammaticae elementis primo anno tradendis, studiorum moderatore iubente, notitiunculam quamdam, et eam valde incertam, attingere debeant pueri. Sunt enim nimis angusti fines, intra quos istorum ingenia concludi volunt; ex quo fit ut, male praeceptis comparatis maleque digestis propter temporis angustiam - a mense tantum aprili hoc studium ducit initium! - raro reperias qui verba casibus immutare calleant!

Et quidem mos civilisque Romanorum consuetudo eadem est ac nostra! Quod - ambage remissa - aperte significat nostrum esse latinam linguam penitus, interiore vel nominum voluntate, diligenterque discere et haurire.

II. *Latinus sermo integer* (*quantum potest*) *tradendus est*, etc.

Hoc per se patet: si enim in tali studio, aetatem, quam vivimus, semper oportet spectare, ridiculum est prae aliis plautinas voces discere, vel duodecim tabularum vel barbarorum temporum, et integras negligere, quum hae ad usum hodiernum appellant revocentque, illae vero longius dimoveant.

Omnium sermonum, quae restant, sunt publica verba: cetera, inveterata, obsoleta, barbara, nihilque coloris hodierni in se habentia, minime discentes conciliant. In his solum studiosi homines versantur, reliquiarum antiquitatis investigatores, penes quos plurimae sint litterae.

Universam linguae notitiam comprehendere pulchrum est: sed discipulos decet illis tantum animum attendere, quae spirent, quaeque integritatis et usus vestigia gerant.

III. *Integer ut sit sermo plenusque, usu et exercitatione iam inde ab initio discendi opus est.*

Convenit hoc mihi quoque cum Chave auctore. Ut praestans sit medicina, funditus immutanda est discendi ratio atque ab usitata consuetudine recedendum. Miror etiam nunc, - ex italicis litteris exemplum placet mutuari -, cur olim in consuetudinem venerit, pueris, primos gradus per studiorum angustias ferentibus, fabularum XIV saeculi huiusmodique litteratorum monumentorum lectionem imponere...

Chave autem discendi initium spectat, nec fallit: sed timeo ne, hodierna studiorum praescriptione, optatum exitum hac via sperare possit. Ceterum, eius consilium optimum erit, quum melius constituta rectiusque ministrata studia latinae linguae fuerint.

IV. *Haec exercitatio ususque requirit, ut pleniores locutiones tradantur potius quam singulae voculae.*

Constat - nec multis opus est verbis ad id affirmandum - « usum magistrum esse egregium », « optimum dicendi magistrum », frequentemque « omnium magistrorum praecepta superare ». Ut enim corpora iuvenum labore firmantur, sic usu et exercitatione mentis acies acuitur, ac melius velociusque ad omnes leges vel sermonis varietates addiscendas se comparat. At hic est locus: quomodo enim, in hac exercitatione, a plenioribus locutionibus duci potest initium, quum singulae voculae non satis traditae sint? Quae res mihi videtur saltum dare...

Si enim agendum est in principio cum pueris, quorum plerosque veteris linguae addiscendae spectrum terreat agitetque, quippe quibus iam suis ab amicis aut condiscipulis difficultatis opinio amplificata fuerit, cavendum est ne lineae praeter modum in docendo transiliantur.

(1) Cfr. *Vox Urbis*, an. IX, n. VIII.

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS

Comm. VOX URBIS in an. MDCCCCVI.

Pretium annuae subnotationis est in Italia Libell. 4,80; ubique extra Italiam Libell. 6,25; Doll. 1,25; Sch. 5; March. 5; Rubl. 3; Coron. 6,25 *recto tramite* mittendum ad

ARISTIDEM LEONORI EQUITEM

COMMENTARII "VOX URBIS„ POSSESSOREM ET ADMINISTRATOREM

ROMAM, via Alessandrina, 87.

PRAEMIA SOCIIS CONSTITUTA:

Qui socios novos comparaverit duos pretiumque eorum subnotationis miserit, subnotationem gratis omnino sibi habebit.

Qui triginta socios novos comparaverit ante Iulium mensem — bibliopolis exceptis — dimidiatum pretium itineris habebit a quovis Europae loco ubi vivat Romam usque, atque inde in domum suam, secunda, prouti vocant, ferriveharum classi usus.

Qui sexaginta socios novos comparaverit uti supra, eodem itinere gratis omnino fruetur.

lieres, quae mortuos alienos conductae plorabant; quod fit in quibusdam provinciis, a quo beneficiis redimitur ». Porphyrion autem: « Alexandriae obolis conducuntur qui mortem fleant; et hoc tam valde faciunt, ut ab ignorantibus, illorum fuisse credantur qui efferuntur. Hi ergo vocantur *Threnodae* (Θρηνῳδοί) ». Verum ex communi consuetudine, uti iam animadvertimus, pro certo est in mortuis plorandis praeficas idest feminas, non mares, mercede conductas fuisse.

Hinc quaeri potest: cur feminae, non mares? Ratio quam affert Porphyrion, qui, ut Horatius, in universum de re loquitur, « ut ab ignorantibus, illorum fuisse credantur qui efferuntur » nullum discrimen mares inter et feminas ponit. Quid ergo? Mihi videtur praeficarum munus a magicis artibus, quae tanti erant apud veteres, minime ex omni parte longe abesse, praesertim quum in re magica semper femina primas agat. Quomodo autem artes magicae cum mortuorum funeribus coniungendae? Puto naenias, quas praeficae cum flebili vociferatione edebant, ad deos inferos placandos interdum adhiberi solitas fuisse.

Praeterea, quum praeficarum munere infimae plebis mulierculae saepe fungerentur, quid vetat quominus « sagas », quarum Romae maxima copia aderat, id praestitisse non numquam arbitremur? En ideo, meo quidem iudicio, huius vulgaris praeiudicatae opinionis origo. Nostris temporibus in venetis pagis hic mos adhuc obtinet; cuius rei testis et spectator ipse fui quum, ex officio, alicui agrestium hominum funeri interessem. Heu, quot virorum ploratus mulierumque ad sidera eiulatus, eo temporis momento, quo cadaver domo efferebatur! Dein... « conticuere omnes » usque ad silicernium! Atqui nonnulli putant hac vana relligione in aeternam caelicolum sedem piorum Manibus iter accelerare! (1).

(Ad proximum numerum).

Doct. Marcus Belli.

DE AMERICANIS POPULIS ANTIQUISSIMIS.

Quartum nuper recurrente die ex quo Vallisoleti pauper, egenus, ab omnibus derelictus Christophorus ille Columbus vita functus est, qui et Iberiae, et Europae ignotum patribus mundum dono dederat, virtute ingenii paene divina; qui Crucis victoriae tot agmina novorum fidelium tradiderat; ipse autem hominum invidia oppressus atque opibus expoliatus, post vincula et famem miserrime obiit; antiquissimorum populorum qui in America, nondum cultis gentibus patefacta, vixerunt, memoria hic illic revocata est. Atqui diu etiam post exploratas a ducibus strenuissimis longe lateque novi mundi regiones nullius quasi pretii huiusmodi rerum investigationes ducebantur; neque ab Europae antiquitatis studiosis tantum, sed ab ipsis quoque Americanis doctoribus, qui suam humanitatem tunc primum obortam retinebant, quum Iberi nautae vel milites eorum regionibus potiti fuere. Diuturna enim opinio invaluit, Graecam praeter humanitatem atque Romanam nullam unquam ceterorum populorum fuisse, qui ut Graeci veteres plane solebant, et apud nos barbari ducebantur.

Hanc vero contra sententiam Henricus Bancroft primus surrexit; qui suae regionis antiquitatum studiosus quam maxime, postquam singularem veterum librorum aut papyrorum ad rem attinentium bibliothecam collegit, insignem edidit librum, ubi historiam populorum a Panamensi usque fretu ad Alaskaros glacies antiquitus incolentium enarravit; maxime vero eorum, qui per medias totius Americae partes, Yucatan nimirum sive Mexicana in peninsula, floruere.

Iuvat praesertim humanitatem populorum legere, quos Atzechiae regiae stirpis atavi, Nauhatis sive, sive Mayas, certis primum legibus gubernarunt, certisque armis defenderunt

Bancrofti huius post vestigia complurimi modo historiographi sequuti sunt, quorum princeps Ioannes Wells Foster, qui Ohio fluminis per regionem peragrans, huius per ripas tumulos frequentes invenit, humanitatis veterum populorum reliquias sane praeclarissimas. Nam aggeres huiusmodi atque fictiles casae, quae a nordicis usque lacubus ad Panamensem fretum passim litora complent, haud naturae quidem opera, sed hominum manu facile congesta apparuere, modo domus ad instar, modo sepulcri, modo templi, modo propugnaculi exstructa.

Hisce autem investigationibus, ut oportebat, asseclarum manus haud infrequens sese modo tradidit; quibus et eorum maxime succurrerunt studia, qui populorum doctrinam, persequuntur. Quorum omnium conlato labore dicere non est quam multae omne genus notitiae vetustissimae humanitatis collectae sint, et conquisitae, et quam multa tum e monumentis tum e libris erutae; maxime quidem quum Academia illa Smithsoniana multam in rem pecuniam et congerere et impendere non desiit, ut de aborigenis Americanae terrae populis antiquissima gesta eruerentur in lucem. Accessit tamen validissimum Americanae Archaeologicae Academiae subsidium, quae effossiones late ducens tenebris terrarum abditas memorias in propatulo tandem collocavit.

Tunc, non secus ac per Europae terras, per Americam quoque varias gentes et imperia aliam post aliam successisse ac regnasse innotuit, neque iam est qui dubitet quin remotissima aetate, antequam Groenlandicas ad glacies Scandinavi nautae appellerent, per Oceani vias Americani cum nostris communicaverint commercia et mores; et ingenitum aliquod atque commune signum, sive ex sermonum adfinitate, sive ex artium similitudine, sive ex religionum convenientia, sive ex morum maxima concordia, nostras inter, sive Asiaticas sive Africanas gentes, atque ultimos illos incolas interfuerit. Neque hodie est qui ambigat diu ante Christophori divinum facinus, a nostro in adversum litus nautas audacissimos commigrasse, quorum primum laboribus intactae regiones excultae sunt.

Quae in tuto ponunt maxime reliquiae per Mexicanas provincias, vel per Arizoniam, aut Texasianam, aut Arkansasianam terras detectae; lapides, tituli, ruinae, signa, templa, arma, suppellectiles, sepulcra. Nam saepe tituli et notae cum Aegyptiorum notis conveniunt, ut Washingtonica Academia Geographica pluries animadvertit, quae plane consanguineitatem inter utramque gentem facile evincunt. Neque secus eorum religio saepe cum Indorum aut Sinensium religione convenit, ut Baalicus ritus, cui a solis chorea nomen est, quem et Assyrii et Indi et Peruvienses et Mexicani servabant. Quamobrem nullum iam superest dubium quin antiquissima Americanorum historia, quum latius innotuerit, haud minus ponderis habitura sit quam quae nostris de gentibus iamdiu nota est.

Nec enim amplius credere iam licet Atzechios, Mexicanae regionis incolas ac centralis Americae reges, populos Americae praecipuos fuisse; antiquioris enim gentis modo inventa sunt vestigia, nempe Zapotechiae. Huius praesertim opera per Oxaca regionem patebant sepulcra per monticulos crucis in formam excavata. Monticulus vero Albanus eam prope urbem, munitissimi oppidi vestigia praebuit. In Zachilana autem valle per tumulorum latebras, et cadavera, et specula, et vasa, margaritae et aliae gemmae affabre exornatae reperta sunt, et tituli aliis omnino characteribus inscripti, quam qui hactenus Mexicano in imperio effodiebantur.

Novae igitur effossiones quantum scientiae allaturae sint incrementum nemo praedicet: ita ut tenebris diuturnis obruta historia fore ut aliquando illustretur non iniuria Americani doctores investigatoresque cum doctis totius orbis viris confidant.

IOCI.

Coriolanus vetulus ex urbe X, alter a Sileno illo Bacchi nutricio, postquam cum amicis ad multam noctem potavit in oenopolio, domum reverti erranti gradu contendit. Interea effervescente magis vino, capitis vertigine simul et oculorum ita laborare coepit, ut totam urbem circum se agi videre sibi videretur. Substitit igitur in via, et eductam e pera clavem manu tenebat intentum. Rogatus quid ageret: - « Exspecto - inquit - dum domus praetergrediatur mea, quam ingrediar.

Vir locuples, quum per aestatem circum Alpes vellet errare, misit qui duos vectarios asinos suo nomine quaereret. Haud ita multo post praesto ei fuit cum bestiis rusticus aetate florens et is minime bardus. Quem simul atque adspexit, acutus ut videretur: « Duos asinos - ait - mihi opus esse edixi, non tres ». Sermonem tenuit quidem rusticus, sed tulit tacitus. Sub lucis occasum rationes initurus conductor asinorum, cum rustico sermonem habuit huiusmodi:

— Quanti est vectura?

— Quindenis libellis.

— Ohi, quindenis libellis! At fando audiveram quinas libellas in singulas bestias esse solvendas.

— Ita prorsus. Tres enim, ut tu hodie mane dixisti, asini sumus. Ter quini sunt quindecim.

T. C.

(1) Ad haec fragm. lib. II, IX (16) *b*:

tum farcto omnia sunt circum lata -◡◡-◡

" Circumferre „ sonat " lustrare „ (Cf. Virg. *Aen.* VI, 229: *idem ter socios pura circumtulit unda*). " La satire suivante (Dupouy, op. c., p. 203) paraît avoir été écrite sur le faste et la luxure de la jeunesse romaine. On y trouve quelques passages qui se rapportent à un duel, à la suite duquel un des champions fut laissé pour mort. Son logis purifié, suivant l'usage, avec un gâteau de graisse, *tum farcto, etc.*, les funérailles commencées, les sacrifices accomplis devant le bûcher... voilà qu'on rencontre le mort se promenant dans la ville! C'était un cadavre d'occasion devant lequel les invités faisaient une contenance sévère et s'essayent à une tristesse de circonstance „.

Exspectemus dum maturiores facti sint: tunc voculas singulas plenioribus locutionibus sufficere licebit.

Quae restant tria axiomata, egregia laudeque digna sunt ob illa quae in se habent:

Auctor incredibili ardet cupiditate, ut discipuli latinam linguam calleant, in ea cotidie magis exerceantur, ratione naturae sermonis diligenter servata, ac latine, quantum fas est, de certo aliquo argumento loquantur. Ad id non errantibus sane, sed ingredientibus viam eleganter monstrat.

Ecquis – quaero – non probat ista? Ecquis dubitat quin rectam ille instet viam? Etenim confiteri pertaedet apud nos, post multas latinas exercitationes per duo circiter quadriennia productas, multosque scriptores lectos et explanatos, vix ullum reperiri posse qui, non dicam oratione perpetua, latine loquendo par sit, at saltem brevissimam quamdam disputatiunculam ordiri ac sustinere, aut de facillimo quodam argumento, quin erret ac desint vires, possit confabulari!

Quod si gallici sermonis magistri tertio vix anno nostris in scholis iubentur pueros sensim in gallice confabulando exercere, iure haec optima consuetudo exposci debere mihi videtur in disciplinae latinae administratione, eo magis quod, aliis et iis quidem magni ponderis considerationibus posthabitis, per plures annos hoc studium producitur.

His omnibus perpensis, opportune igitur – ut me a calce revocem ad carcerem – Chave sua axiomata opposuit, cuius in sententiam, quamquam fortasse quispiam severe pronuntiatam iudicaverit, pauca si excipias, discedere non dubito.

Nostra aetate – ne dixerit quis eamdem me canere cantilenam – quae quidem antiquam gloriam nobilemque originem iactat, quamque vetustas illa suorum romanorum operum splendore circumfundit, nescio quo iudicii detrimento, latinae disciplinae nimis infestum bellum indicitur. Oportet ideo mentes amenti caecas furore cohibere, huic studio pondus restituere, latinitatis amorem omni ope atque opera promovere.

Quod si quis quaerat quo libro, prae aliis, utendum sit ad latina praecepta bene addiscenda, nova exposita ratione, novisque doctrinae necessitatibus optime respondentia, adeat perlegatque eruditissimi viri Henrici Cocchia grammaticam, in qua inest mirabilis ordo, lucida exemplorum prolatio, quamplurima legum sermonis cognitio ac ratio, omniaque eo consilio comparata ut alliciatur gustus, et intellectus aptetur ad id quod sibi datum fuerit in suam rem convertendum.

Postremum gratulor *Voci Urbis* quod, dum, optime merita, latini nominis excubias agit, suas animose pandit paginas ad hoc in dies fovendum, omniumque honestarum causarum simul eodem pertinentium sese patronam constituit.

Scrib. Cavae, Kal. Sept. MCMVI.

M. GALDI.

DE QUIBUSDAM PRAEIUDICATIS VULGARIBUS OPINIONIBUS DEQUE ARTIS MAGICAE VESTIGIIS IN G. LUCILII SATIRARUM FRAGMENTIS.

Perpauca quae exstant Satirarum G. Lucilii fragmenta – ex triginta *Sermonum* libris, haud multo plus minusve, mille versus supersunt, quos emendavit et adnotavit Lucianus Mueller, Lipsiae, in aedibus B. G. Teubneri, MDCCCLXXII – rerum materiam ac copiam, ni uberrimam, at certe eruditis hominibus gratam acceptamque ostendere mihi videntur.

Et sane id cito perspexeris, si adiuncta temporum ad quae Luciliana carmina referuntur atque sinceram ipsius poëtae animi indolem animadverteris, qui omnium quae attigit plane sibi conscius prolapsi in vitia saeculi pravas consuetudines paene verbis effinxerit.

Utque primos satirici carminis ortus mente repetamus, nemo est qui ignoret nonnulla lepide dicta in Q. Ennii fabulis reperiri, praeter ea quae ex comoediae atticae exemplarium imitatione, Timonis praesertim, Bionis, Cratetis et ceterorum, romani scriptores mutuati sunt; sed « italum acetum » nonnisi ex romana satira hauries, si M. F. Quintiliani testimonio fidem habueris: « Satira tota nostra est » (1).

G. Lucilius, Suessae Auruncae natus a. 574/180, Romae vixit diemque supremum obiit Neapoli a. 651/103, ea scilicet tempestate, qua Romani, post victorias in Africa, in Hispania, et in Oriente relatas, priscis mutatis moribus, inanis gloriae cupidi, conviviis luxuque tempus terentes, in peius ruere coeperunt; quare, peropportunam occasionem nactus tam perditos homines mordaci carmine perstringendi, Lucilius totus in eo est, ut quae ad rem publicam, sive familiarem, sive ad artes et litteras spectent, prout res postulat nudet et verberet. Horatius aperte id fatetur:

Ille velut fidis arcana sodalibus olim
credebat libris, neque, si male cesserat, usquam
decurrens alio, neque si bene; quo fit, ut omnis
votiva pateat veluti descripta tabella
vita senis... (2).

Et l. c. 62 et seqq.:

...... *Quid, cum est Lucilius ausus*
primus in hunc operis componere carmina morem,
detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
cederet, introrsum turpis: num Laelius aut qui
duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen
ingenio offensi, aut laeso doluere Metello
famosisque Lupo cooperto vestibus? atqui
primores populi arripuit populumque tributim
scilicet uni aequus virtuti atque eius amicis.

De Lucilii fide et probitate ambigemus? Etsi multorum hominum est aliud animo agitare, aliud ore loqui, cave fas nefasque confundas. Enimvero Lucilii optimi sensus de veritate dicenda, de re familiari servanda, de avaritia fugienda, ut cetera omittam, ex fragm. 168, 453, 783, etc. late patent (3). Adde nobilissimam illam et vere romanam virtutis definitionem, « quae tam longo intervallo – ita ad rem scribit L. Mueller – a Graecorum philosophorum placitis quam a Christianorum doctrina distat; quam contra Lucilium adserit Lactantius »: (1)

Virtus, Albeine, est pretium persolvere verum
queis in versamur, queis vivimu' rebu' potesse:
virtus est, homini scirei quo quaeque abeat res,
virtus, scirei, homini rectum, utile, quid sit honestum;
quae bona, quae mala item, quid inutile, turpe, inhonestum
virtus, quaerendae finem rei scire modumque:
virtus, divitiis pretium persolvere posse:
virtus, id dare, quod re ipsa debetur, honori;
hostem esse atque inimicum hominum morumque malorum,
contra defensorem hominum morumque bonorum,
hos magni facere, his bene velle, his vivere amicum:
commoda praeterea patriai prima putare,
deinde parentum, tertia iam postremaque nostra (2).

At, ne a proposito excurram, quid mihi ex Lucilii fragmentis breviter inlustrandum sit lucide exponam.

Equidem nil novi afferre possum ad ea, quae, omnibus rebus, ne dicam veteres, sed et recentiores de poëta nostro disputaverunt. Cuique enim eruditorum hominum noti sunt Iltegen (1865), Boutervek (1867), Himer (1878), Zawadzki (1880), Zagorski (1891) aliique artis criticae studiosi, inter quos peculiari memoria dignus est Edmond Dupouy, natione Gallus, qui anno 1885 in lucem opus edidit, cui titulus: *Médecine et mœurs de l'ancienne Rome d'après les poètes latins;* qui liber multa utilia continet ad medicinae usum accommodata, licet, quod maxime dolendum est, ad christianam de moribus doctrinam non semper ad unguem castigata. Igitur, quum, quod ad nostrum poëtam attinet, vix ulla quaestio sit inexplorata, quaedam in unum cogam, quae speciem saltem novitatem sapiant, idest de praeiudicatis vulgaribus opinionibus deque artis magicae vestigiis, quae apud ipsum poetam facile invenies, sermonem instituam. Quod si diligenter perfecero, maiori meo labori (3), cui iam iam summam manum impositurus sum, me aliquid iterum addidisse iuvabit.

Locus quem ordine primum explanandum suscipimus est lib. XXVII-XIII (XXII, 1) *d* ex L. Muellerii ed.:

ut mercede conductae flent alieno in funere
praeficae, multo et capillos scindunt et clamant magis.

Patet hic agi de « praeficarum » more vetustissimo, quae mercede conductae in alienis funeribus cadavera in rogum imponenda eiulando comitabantur. Quem nostri poëtae locum confer cum horatiano illo de assentatoribus:

Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
et faciunt prope plura dolentibus ex animo, sic
derisor vero plus laudatore movetur (4).

Apud Horatium illud « conducti » masculini generis, nimis latam habet significationem eamque quae historicae veritati repugnet, quum praeficas feminas fuisse constet. « Antiqui – ita ex Acronis testimonio – praeficas dicebant mu-

(1) *Inst.*, X, 1, 93.
(2) *Serm.*, II, 1, 30 et seqq.
(3) Cf. VITELLI - MAZZONI, *Manuale della lett. lat.*, Firenze, 1898, pag. 90 e segg.

(1) *Inst. div.*, VI, 5, 2 et cap. proximo 6, 7, 12.
(2) Fragm. 119 B.
(3) *Magia e pregiudizi nei poeti latini dal 70 a. Cr. al 117 d. Cr.*
(4) *Ad Pis.*, 431-433.

Huius ad tergum et diariorum aedes et telegraphis et telephonis patent aediculae; ingens vero maxime bonarum artium templum: ibi pictorum sculptorumque opera collecta sunt; post hoc autem peculiare tentorium aurifices exstruxere, ubi fulgentium gemmarum aurique caelata opera sua exponerent, iuxtaque aedes sunt ubi industrium artium, quas « ex praevidentia » vocant, modos et leges et opera totius orbis magno studio disposita apparent. Quid autem ligneus ille, quasi sceletus immanis, in quem opifices innumeri febrili quadam labore acti, incumbunt? Aedificium est, ab Italis Hungarisque rebus omnibus ad exornandum dicatum, igne vero absumptum, at vix unius mensis spatio non tantum excitatum, sed prope iam iterum perfectum. Macti virtute estote, populi fortes, iamque libere rursus contendite cum fratribus Helvetiis, Canadiensibus, Russis, Bulgaris, Iaponiis aliisque qui a vobis non longe specimina vis suae ostenderunt!

Helvetii vero, qui una cum Mediolanensibus, effossis Alpium visceribus iuncto labore gaudent, lectissima tabernacula constituerunt, quibus coram parvus fons renidet in quem ex centrali columna aqua effluit.

Mediolanensis artium recensio: Helvetiae tabernaculum.

Plura sane aedificia in rure exstrui poterant: sed cautum est ne Pacis arcus ille memorabilis, neve Sfortiani castri prospectus occluderentur, illum quia lectus ex eo aditus in rus est; hoc quia totius recensionis postremam veluti frontem tantis aedibus occupatam optimum et oculis apparet, et historiae urbis ipsius consonum quam maxime.

Haec aëreo ex globo videre nobis licuit; qui plura et oculis grata et utilia intellectui attingere cupiat, Mediolanum petat; neque ipsum poenitebit.

GEOGRAPHICAE NOTAE

Caepionis sive Simplonis mons effossus.

VALENSIUM Helvetiorum in regione Alpium, inter altissima iuga, Caepionis mons, qui nunc Simplonis vocatur, Italos ab Helvetiis teiungebat, quem Latini etiam « Scipionis monsem » et « Semproniam » dixere. Ad quatuor millia fere passuum altitudinem nivalem verticem extollit; at XIX saeculo ineunte, Napoleon Caesar, quo facilior esset militibus ex una in alteram regionem ingressus, viam militarem quinquennali labore ibi aperuit, quae Glissio ab oppido Helvetiorum Domodossolam, Italicam civitatem, per septem millia passuum iter attingebat. Titanicum ferme facinus; quum ad bis mille usque passuum in altitudinem via efferatur, dulcissime tamen, ita ut currui pervius ascensus fiat. Eius maximo in vertice Bernardinis monachis, ubique gentium notis, exstructum est inter rupes hospitium, quod peregrinis viatoribus patet adhuc.

Mediolanensis artium recensio: Belgarum aedificia.

Iamvero, diu ante Napoleonis incoeptum, eamdem in Italiam viam Iulius Caesar suis in commentariis commemorat, laboresque suo iussu ibi per Gallos Sedanos perfectos, ut mercatoribus non minus quam legionibus tuta in eos via esset. Verum Sedani Galli acri libertatis studio conatibus consulis omni ope adversati sunt et, vix ac licuit, eius operam labefactarunt.

Sed hodierna humanitas tutius iam atque perfectius exegit opus, quod maximi imperatores duo, bellico non sine consilio, tentaverant: exegit non ad arma inferenda et clades, sed ad communicanda pacis commoda foecundaque commercia, et ad iungenda magis magisque studia populorum.

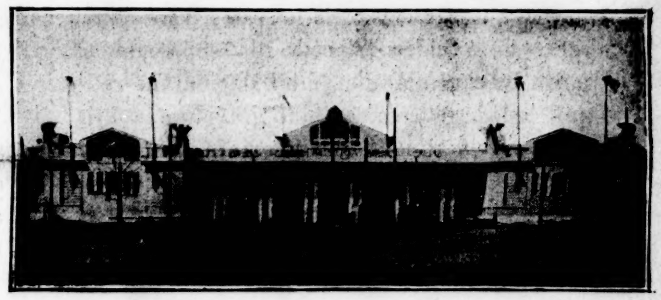
Anno igitur MDCCCXCVIII, sancto Helvetios inter Italosque foedere, antiqua montis viscera effodiendi inceptus est ausus atque ita constanter productus, ut sexennii tantum spatio expletus omnino hodie appareat. Ad celebrandam maximi eventus memoriam Mediolanensis indicta est universarum artium recensio, quo populi omnes ex Europa passim convenire et conferre operam vidimus. Helvetiorum feriae Brigae paratae sunt, Italorum Domodossolae; urbes enim hae duae novae amplissimae foveae veluti caput constituunt. Utraque, inquam, in urbe feriae solemnissime sunt celebratae: Italorum rex Victorius Domodossolam primum, ac deinde Brigam tenuit, ubi Helveticae reipublicae praeses ei obviam venit, Forrerius, qui deinde inter Italos descendit.

Mediolanensis artium recensio: Gallicae aedes de rebus ad exornandum.

Prisca illa via, quam Napoleon deduxerat, laeta erat et varia per saltus atque silvas, caelo sub alto, per pontes spumantibus aquis imminentes, per virides campos, per nitidas denique vitreasque glacies, multis decora adspectibus pulchrisque visis evolvebatur, occurrebatque casis et oppidis, alpinis sane, sed nitidis atque comptis, ut montanae illius gentis vetustissimus est mos. Hodierni autem tramites recta linea per tenebras in viscera montis demerguntur: sed deferunt ipsi currus electridis lucem, quae sensim, dum citissime convolant ad metam, splendore suo noctem fugat.

Unius vix horae spatio ex una in alteram gentem merces, divitiae, epistolae, pecunia, viatores transcurrunt, nullaque iam Alpium iuga sunt, quae posuisse natura videbatur, ut nos ab Helvetiis secerneret. His itaque triumphis provehitur humanitas populorumque caritas multiplicatur. Id vero ut non sine victimis plerumque fit, ita et in Caepionis montis effossione: nam paucis abhinc mensibus ex latere foveae ingens saxum divulsum plures opifices oppressit, qui pacta mercede, ad opus ingens, veluti de cyclopica gente antiquitas fabulabatur, adlaborabant. Quamobrem in fronte foveae lapis memorialis affixus est, atque exculpta in eo ad perpetuam recordationem omnium opificum nomina sunt, qui, morte ipsa in la-

Mediolanensis artium recensio: Austrorum palatium.

DE MEDIOLANENSI ARTIUM RECENSIONE.

Qui de maximis omnibus artium industriarumque humanarum recensionibus fideli calamo commentarii nostri per paginas aliquid semper scripsimus, de Mediolanensi novissima, quae patet Alpium sub iugis, ingenti exhibitione silere omnino haud possumus, tum quia nostra est, tum quia perfossa iterum iterumque altissimorum montium viscera, humanarum omnium artium veluti triumphos celebrat. Quodsi hactenus ob rerum copiam quas enarrandas habuimus nihil praeter nuncium referre datum est, antequam tempus eius occludendae maturet, notitiam aliquam, compendiariam licet, praeterire non possumus.

Adsit itaque nobiscum aëreonautico veluti in globo lector, atque urbem hanc novam, ut similibus in exhibitionibus assolet, paucis mensibus ortam, una nobiscum circumspiciat. Quinimo duae urbes sunt, domibus viridariisque nitidae, quarum altera publicis in hortis Mediolanensibus, altera in campo martio excitata est. Utraque vero suam habet ferreis curribus stationem, electricae lucis machinas, atque telephonos ac telegraphos suos, scholarios ac vigiles; patetque in superficiem ad bis millies centena millia passuum, in duplum nempe ac Leodianae novissimae artium recensionis.

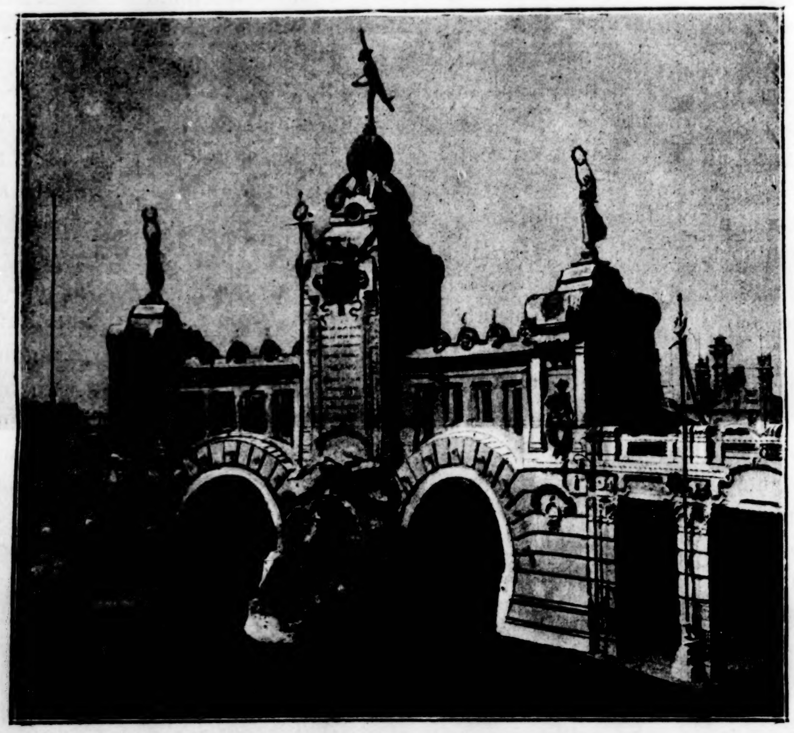
Neque minus profecto spatium satis fuisset, ut tot, tanta tamque varia dissitaque hominum industriae opera in unum ordinate, a ruralibus armis et machinis ad liberalium artium miracula, cogerentur.

Ex relicto itaque aëreis navibus amplissimo foro ascendamus. Tholi circum atque pyramides ad caelum extolluntur, sive qui aëreonauticam, sive quae meteorologicam exhibitionem obtegunt, sive quae aëreos globos suis in stationibus retinent. Parva autem, quae prope est, in domo totius recensionis rectores atque moderatores assident, unde rem omnem administrent. Prope autem tholus imminet, sub quo naviculae sese moventes, et nautica Italorum exhibitio, deinde Italorum opera penes peregrinos expleta occuluntur.

Horum ad tergum via late patet, quae ferreorum curruum ingentem recensionem sensim sequitur; postremo vero Belgicae gentis ad aedes adducit. Belgarum ad instar veteris domus facies aedium apparet, rubris instructa lateribus, pyramidibus tribus, duabusque campanariis turribus insignis.

Hinc longa rubrorum tectorum series divolvitur: Austrorum gentis palatium, ferreorum curruum aedificia, machinarum tabernaculum, quae ad efferenda pondera moventur, militariumque operum tentorium ingens. Sed contrariam in metam alia rubricantia tecta diffugiunt, sive quae artium salubritatis recensionem, sive quae agricolarum opera et arma, sive quae hospitalis artis industriaeque modos, sive quae varios omni ex aetate collectos currus, vel birotarum omne genus continent.

Sed de hisce peculiariter inferius dicemus; ingens enim ex alto, cui insedimus, globo nunc apparet aedium facies, quae automobiles currus et naviculas, industrium omnium artium quae maxime hodie florescit, continet. Ingens sane, sed venusta, trigeminis fenestris ornata, medioque arcu distincta, quatuorque columnis, et signis variis ditata lectissime.

Mediolanensis artium recensio:
Aditus princeps et Simplonis subterraneae viae repraesentatio.

Contra, Gallicum tabernaculum eminet, quod artium specimina continet quae ad domuum aliorumque ornatum spectant: candidum hoc quidem, et ravo tholo coronatum. Adest et alia grandior aedes, cui turris superexstructa est satis alta, cuius ex vertice, fari ad instar, lucis veluti candentes rivuli sub vesperam undique diffunduntur. Sub ea nauticae italicae artis opera distenduntur.

Proxime, manuum operibus variis sacra, tentoria sunt, immensa quidem, quaeque mentem oculosque sibi trahunt quam maxime; in eius ambitu et nicotianae artis modi exhibentur; et oxygeni gignendi ratio: ibi Muranenses Veneti opifices vitrea sua celeberrima exhibent, et serici textiles recolliguntur machinaeque quae ad eos parandos inserviunt. Aliud autem fori latus electricorum curruum statio tenet, unde ad proximum urbanum rus via ducit.

Quamquam et alia campum hunc per martium notanda et indigitanda videmus; Cairi urbis viam et domus tabernaeque, quibus turcica turris imminet lunato cornu insignis: hanc prope Caprearum insulae viscera ad unguem efficta specum caeruleum celeberrimum occulunt. Mox et Americanarum gentium, quae latino sanguine ortae sunt aedes videmus, et tabernacula navalium sodalitiorum, qui sive Ternana sive Spediana in urbibus naves ex chalybe earumque loricas conficiunt. Mox casae ligneae venustissimae, ubi vario delectu spectacula oculis aut stomacho patent, tabernae cupediariae, sive spectatoriae, quae volventibus machinis luce effictas seseque moventes vitae imagines ostendunt: aliaque tentoria multa, quae industres pacis bellive artes multas variis ex gentibus conlatas exhibent.

Mediolanensis artium recensio:
Mediolani urbis tentorium.

Sed quum ferreos currus, electrica actos virtute, qui ad urbanum rus transducunt, viderimus, alias aedes hic admirabimur, quae non tam industriarum artium vel commerciorum prodigia prodeunt, sed pulchritudinis potius atque historiae. Aulae sunt honoris causa conditae, ubi feriae omnes, et pompae, et comitia, et orationes, et coetus et musices concentus habentur, eaeque prope arenam a Napoleone I iam exstructam, ubi gymnicorum ludorum certamina passim peraguntur. Neque longe abest piscium culturae tentorium dicatum, in quo tum Germani tum nordici alii maxime populi plurima de re exposuere. In adverso latere tabernaculum aperitur, quod curruum veterem naviumque historiam, oblatis cuiusque aetatis speciminibus, docet, inter quae emicant auri splendore atque ditissima pompa et Pontificis et Sabaudae gentis currus equis ligneis media in aula vecti. Attingunt haec magnum orbiculare atrium, unde patet cunctae exhibitioni hodiernae aditus princeps: cuius in fronte, geminis arcubus Simplonis montis effossi non facies tantum sed repraesentatio omnis refertur: insigni decoratur monumento, quod Butti sculptor opificibus effossoribus, qui opus giganteum exantlarunt, effinxit.

fudit et fugavit, castra eorum spoliis referta cepit...

II. NUNTIUS. — Oraculum a te consultum hoc tibi responsum mittit. (*Dat regi litteras*).

CROESUS (*elata voce legit*). — Si Halym flumen traieceris, magnum delebis imperium. (*Ad nuntium*): Gratissimum nuntium retulisti, quo deos mihi secundos esse indico. Regnum meum usque ad fines terrae extendam. (*Ad Solonem*): Hospes Atheniensis, iam nunc meam felicitatem adeo parvi facis, ut Tellum et iuvenes illos mihi anteponas? (*Ad Solonem iterum, qui eum ad fenestram secutus est*): En agri, montes, silvae, greges! En urbs haec opulentissima, firmissime natura munita!

POPULUS. — Vivat rex, vivat rex!

CROESUS. — Audi populum alta voce « io triumphe » clamantem; nunc certe me tertium saltem in numero beatorum esse putabis.

SOLON. — Vita hominum, mi rex, incerta est et vicissitudinum plena. Nunc te quidem divitem et multarum rerum moderatorem video; felicem vero non prius ego te praedicabo quam finem vitae tuae viderim felicem.

CROESUS (*iratus*). — Verba ista dura sunt et sapienti viro indigna. Hospitio ego te recepi benigno, hospitium nunc renuntio!

SOLON (*exiens dicit Croeso gravi voce*): — Nemo ante mortem beatus!

EXPLICIT PARS I.

Ex collegio SS. Cordis Iesu ad *Prairie du Chien* in Civitatibus Foederatis Americae Septemptr.

DE PAULO.

ACTA PONTIFICIA

MOTU PROPRIO

de Religiosorum Sodalitatibus nisi consulta Apostolica Sede non instituendis.

PIUS PP. X.

DEI providentis benignitatem, opportune Ecclesiae temporibus subvenientem, cum alia multa ostendunt, tum hoc praeclare, quod veteribus religiosorum Ordinibus ob conversionem publicarum rerum dispersis afflictisque, nova instituta accessere, quae, professionem religiosae vitae retinendo, ingravescentibus christiani populi necessitatibus multipliciter deserviunt. Illas hoc loco, ut apparet, utriusque sexus Familias dicimus, proprio et titulo et habitu distinctas easdemque solo simplicium votorum aut nullo id genus vinculo adstrictas, quarum sodales, licet in plures distributi domos, eisdem tamen legibus ac sub uno summo praeside omnes vivunt, eo proposito, ut perfectionem virtutis ipsi assequantur, seque proximorum causa in variis religionis aut misericordiae operibus exerceant. Profecto sodalitatum istiusmodi, tam bene de Ecclesia deque ipsa civili societate merentium, sperandum est nunquam defuturam copiam: hodieque libet agnoscere, usque adeo eas increbuisse, ut nullum videatur esse ministrandae caritatis christianae genus, quod illae reliquum fecerint. Verumtamen, quae est humanae conditionis infirmitas, ex ipsa ista talium sodalitatum frequentia, nisi temperatio aliqua iuris accesserit, fieri non potest quin aliquando sacrae disciplinae perturbatio quaedam oriatur et confusio. Itaque ad hoc avertendum incommodum plura iam Apostolica Sedes edixit; nominatimque cavit, ne ibi sodalitas nova conderetur, ubi per alias iam conditas necessitatibus locis satis consultum esset; neque ulla usquam sineretur institui, quae aut redditibus careret, ad sodalium victum necessariis, aut quidquam minus decorum in titulo, in habitu, in opere exercendo prae se ferret. Praeterea Sacrum Consilium Episcoporum et Regularium negotiis praepositum nonnulla praescripsit antea servanda, quam hae sodalitates earumque constitutiones approbatione aut laude Sedis Apostolicae honestarentur. At vero experimentis compertum est, nondum per has praescriptiones satis esse provisum, ne sodalitates ab suis exordiis in eo statu collocentur, unde postea, quum Apostolicae Sedis comprobatio erit assequenda, debeant magno saepe cum detrimento recedere. Quare, de eiusdem Sacri Consilii sententia, haec nos quae infra scripta sunt, motu proprio statuimus:

I. Nullus Episcopus aut cuiusvis loci Ordinarius, nisi habita Apostolicae Sedis per litteras licentia, novam alterutrius sexus sodalitatem condat, aut in sua dioecesi condi permittat.

II. Ordinarius, huius licentiae impetrandae gratia, Sacrum Consilium Episcoporum et Regularium negotiis praepositum adeat per libellum supplicem, quo haec docebit: quis qualisque sit novae sodalitatis auctor, et qua is causa ad eam instituendam ducatur; quibus verbis conceptum sit sodalitatis condendae nomen, seu titulus; quae sit forma, color, materia, partes habitus a novitiis et professis gestandi; quot et quaenam sibi opera sodalitas assumptura sit; quibus opibus tuitio eiusdem contineatur; an similia in dioecesi sint instituta, et quibus illa operibus insistant.

III. Accepta Sacri Consilii venia, nihil iam obstabit, quominus Ordinarius novam sodalitatem instituat aut institui permittat, eo tamen titulo, habitu, proposito, ceterisque rebus ab ipso Sacro Consilio recognitis, probatis designatisve: quae nunquam deinceps, nisi eodem consentiente, immutari licebit.

IV. Conditae sodalitatis constitutiones Ordinarius recognoscat: verum ne prius approbet, quam eas ad normam eorum, quae Sacrum Consilium in hac causa decrevit, exigendas curaverit.

V. Instituta sodalitas, quamvis decursu temporis in plures dioeceses diffusa, usque tamen dum pontificiae approbationis aut laudis testimonio caruerit, Ordinariorum iurisdictioni subiaceat, ut Decessoris Nostri constitutione « *Conditae* » sancitum est.

Quae vero per has litteras decreta sunt, ea Nos rata et firma esse volumus, contrariis quibusvis minime obstantibus.

Datum Romae apud S. Petrum die XVI Iulii anno MCMVI, Pontificatus Nostri tertio.

PIUS PP. X.

DIARIUM VATICANUM.

(Die XXI mens. Aug. - d. XX mens. Sept. MDCCCCVI).

Coram SSmo admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos Antistites aliosque viros, qui sui cuiusque muneris gratia Pontificem de more adivere, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: excmus vir Wolfram de Rotenhan dynasta, legatus extraordinarius atque administer Borussorum cum omni potestate apud Apostolicam Sedem; excmus vir Maximilianus D'Erp dynasta, iisdem muneribus fungens pro Belgis; rmus vir D. O'Connell, rector athaenaei catholici Washingtoniensis; excmus vir Ianuarius Granito Pignatelli de Belmonte, archiepiscopus Edessen., Nuntius Apostolicus ad Austros et Hungaros; Baaclé doctor, eques torquatus, Vindobonensium legatus ad publicum illius civitatis coetum tum legibus ferendis tum municipio administrando; peregrinorum manus ex pago Anguillara Sabatia; manus Gallorum iuvenum ad septingentorum numerum, gymnicis societatibus addictorum, quibus coram SSmo datus est honor ludorum suorum experimentum agendi; rmus p. Franciscus Xaverius Wernz, novus praepositus generalis Soc. Iesu cum sodalibus suis, qui « generalis capituli » participes fuere; excmus vir Michael Martins de Antas, Lusitaniae legatus apud Apostolicam Sedem; excmus vir Iosephus Aversa, legatus apostolicus ad insulas Cuba et Porto Rico, archiepiscopus Sardian. recens electus et consecratus; excmus vir Ioannes Tacci Porcelli, archiepiscopus Nicaen., legatus apostolicus Constantinopolitan.; excmus vir Gustavus de Bohlen Halbach, Borussorum negotiorum gestor apud Apostolicam Sedem, coram adducens excmum virum Diegum de Bergen, legationis consiliarium, in ipsius locum suffectum; Gallorum peregrinorum manus, Leone Harmel, equite torquato, praeside; Philippus Pacelli, eques torquatus, collegii advocatorum S. Consistorii decanus; Emanuel Ioachim de Barros, in Lusitano exercitu peditum praefectus.

Pontificiae electiones.

Rmus p. Vogt e Congne Spiritus Sancti Vicarius Apostolicus Zanguebarensis dicitur.

— Rmus v. Camillus Tiberio, parochus oppidi Atessa ad Neapolim, episcopus Dianen. creatur.

— Rmi viri Humbertus Benigni, alter a secretis Sacrae Congregationis pro Negotiis Ecclesiasticis extraordinariis, et Philippus Di Fava Sacr. Rit Congregationis substitutus, inter Antistites Pontificiae Domus referuntur.

— R. p. Guilelmus a S. Felice, ex Ordine SSmae Trinitatis pro redemptione captivorum, Praefectus Apostolicus regionis Benadir sufficitur r. p. Leandro a Virgine Perdolente, Lamae vita functo.

— In locum excmi viri Francisci Mariae Iosephi Delamaire, coadiutor delegatus archiepiscopi Cameracen., episcopus Petrocoricen. et Sarlaten. eligitur rmus vicarius generalis Pictavien., L. Bougain.

Vita functi viri clariores.

Die XXVII mens. Augusti, Neapoli, repentino morbo correptus **Iosephus Cigliano**, episcopus Cymaeus, emi Neapolitanae dioecesis archiepiscopi alter e coadiutoribus, an. n. LII.

— die XVI mens. Septembr., Lutetiae Parisiorum, **Victorius Agostinus Deramecourt**, episcopus Suessonien., Lauduaen. et Sanquintien., in oppido Beauvois dioeces. Atrebaten. n. d. VII mens. Martii MDCCCXLI, episc. creatus d. XXIV mens. Martii an. MDCCCXCVIII.

In caussa facili, cuivis licet esse diserto,
Et minime vires frangere quassa valent.
Subruere est arces et stantia moenia virtus:
Quilibet ignavi praecipitata premunt.

OVID., *Trist. III.*

bore correpti, suam pro fratrum commodo vitam posuere. Itaque non immerito ante maximas Mediolanensis recensionis fores, quae ad foveae illius quasi frontem referendam exstructae sunt, humilibus opificibus signum est positum, ut sciant iam omnes nobilissima haec esse pacifica bella, quae non morti sed vitae parandae pugnantur, et operariorum arma ensibus et gladiis iam denique esse praeponenda.

EX ORIENTE

SS. Iesu Christi Sepulcrum
Franciscani adversus Graecos tuentur.

Nondum vobis vulgata fuere quae, circa Sanctissimum Iesu Christi Sepulcrum, gravia sane et periculosa, extremis hisce temporibus Hierosolymis acciderunt. At modo a silentio abstinendum est, sententia in favorem Franciscanorum iam prolata.

Res agebatur nobilissima, tueri, scilicet, gentium civilium et catholicarum quotquot sunt, sanctissima iura. Monachi enim Graeci e schismate Photiano, usurpando sibi perpolitionem sacelli, quae pro vice sua Franciscanis contingebat, ausi fuerant non tantum inermes Franciscanos minari, sed ad facinora renovanda prolabi videbantur, postquam alapis affecerunt ipsum Sepulcri Turcimannum catholicum, civem utique mitissimum.

In gravi hoc discrimine, memoriae Franciscanorum subiit sese loco Crucesignatorum ad custodiam SS. Sepulcri positos esse. Certamen, quo nullum gloriosius, strenui sustinere parati, maluissent equidem mori potius quam dare victas manus.

Verum estne opus certamine, si vir adsit volens et potens, pro iure vindicando et componendis controversiis, calamo et verbis parare triumphum?

Atqui rmus. Custos P. Robertus Razzoli, vix suborta quaestione, vespere diei XIX Augusti, pacem cum Graecis expertus est; sed res quum incassum accidisset, nocte illa subobscura, et mane insequentis diei, nihil intentatum reliquit quod felicem exitum gravissimae litis quam citius aliunde sibi praepararet. Ad rem Consules omnes Hierosolymorum concursum praebuere mirabilem, qui singuli curavere ut variarum nationum Fratres, utpote cives sibi subiecti, tum incolumes ab aggressionibus servarentur, tum iure a magistratibus defenderentur. Re quidem vera, vespere diei XX Augusti, excellentissimus Rachid Bey, Gubernator civilis Hierosolymorum, verbis disertissimis, declaravit « Monachos Graecos violasse *statu quo*, ut aiunt, simul et consuetudines »; ratamque habuit rationem agendi Franciscanorum probatissimam, tamquam iuri statuto in *Tractatu Berolinensi* et consuetudini conformem. Quae Gubernatoris aequissima sententia, primum oretenus, deinde in ipsa Basilica SS. Sepulcri, spectante Clero et populo, coram contendentibus Graecis et Latinis lata fuit.

Die vero subsequenti, idem excellentissimus Gubernator confirmavit sententiam ipsam pridie prolatam, scripto authentico, quod controversiae resolutae et Catholicorum iuris non amplius violandi documentum perenne erit.

Nunc Fratres, Latini Hierosolymorum cives, et advenae peregrini sanctissimum Iesu Christi sepulcrum, denuo vindicatum, gaudio miscentes lacrimas, devotiores osculabuntur. Valete.

VOX URBIS PALAESTRA

DE CROESO ET SOLONE.

PARS I.

CROESUS (*in aula*). — Deorum ego sum amicissimus, neque unquam alius ab iis ita est protectus. Quot gentes bello vici! Quantam divitiarum copiam atque cumulum congessi! Maxima mihi hominum multitudo servit atque reges ipsi potentissimi meam quaerunt amicitiam. Reliquum est, ut Solon, omnium hominum sapientissimus, me iudicet felicissimum atque beatissimum. Eum ad me vocavi, eique divitias omnes ostendi, ut ex ore eius laudem meam audirem. Quid est, Pasi, quod annunties?

PASIS. — Advenerunt, rex, legati a Moera missi, rege non parvae civitatis, qui tibi eius tributa ac dona offerrent. Fama enim tua ad eum pervenit, qui ut se in numero amicorum tuorum habeas nunc a te petit.

CROESUS. — Quis me beatior, Pasi? Horum adventus praeter omnium expectationem accidit. Eos postea libenter admittam. (*Croesus dat signum ut puer ad se accedat; cui, quum advenerit, ait*): Voca, puer, Cerestem Magum.

PUER. — Quod iussisti, fiat. (*Puer exit*).

CROESUS (*ad Pasim*). — Solonem illum spero omni apparatu me digno recipias.

PASIS. — Omni eum quidem honore affecimus, et in pulcherrimis palatii tui conclaviis habitat.

CROESUS. — Eum ad me vocabis. (*Pasis exit*).

ORIUS (*intrans*). — Omnia tibi, rex, bona cupio.

CROESUS. — Saluto te, Ori. Nonne tu cum Solone illo locutus es? Quid de divitiis meis et de fortuna mea iudicat? Nonne me omnium hominum putat esse beatissimum?

ORIUS. — Solon, qui omnium sapientissimus existimatur, quum immensos thesauros tuos, aurum, argentum, lapides, ebur conspexit mirum in modum tacuit.

CROESUS. — Divitiarum mearum copia percussus, opinor. Quid postea?

ORIUS. — Postea quid de te putaret interrogatus, etiam tacuit.

CROESUS. — Quid hoc sibi velit non intellego.

CERESTES MAGUS (*intrans*). — Salve, Croese!

CROESUS. — Nullum iam accepisti oraculum ab Apolline, quem de bello nobis cum Cyro gerendo consuluimus? Utinam di etiam in hoc bello nobis secundi fiant!

CERESTES. — Nuntium brevi venturum audivi. At responsum quod afferet tibi soli tradere licet.

CROESUS. — Attende ne equi nuntio in via parvis intervallis distantes desint, qui eum quam celerrime ad urbem portent. Heu! Inde mihi periculum.

CERESTES. — Noli timere. Mutua stellarum coniunctio optimum faustumque belli exitum praedicit.

PASIS cum SOLONE. — Ave, rex, potentissime!

CROESUS (*ad Solonem*). — Optatum venis. Conside, hospes Atheniensis, ad dexteram meam. Tu multas perlustrasti terras variasque vidisti gentes; tua ab omnibus sapientia laudatur. Unde liceat mihi ex te quaerere quinam omnium quos novisti tibi beatissimus videatur?

SOLON. — Ego Tellum Atheniensem felicissimum esse puto.

CROESUS. — Sed quis ille Tellus? Quam ob causam illum vocas beatissimum?

SOLON. — Tellus, quum et ipse et familia et tota civitas bonam fortunam consecuti essent, vitam claram clara morte finivit. Forti enim animo contra patriae hostes gladio dimicavit et victor occubuit. Athenienses autem eodem loco, ubi mortuus est, illustri funere eum sepeliverunt et in egregii civis memoriam grande monumentum exstruxerunt.

CROESUS (*ridens*). — Ego fortunae eius non invideo!..

SERVUS (*ingrediens*). — Legati a rege Moera missi petunt ut illis te adire liceat.

CROESUS. — Libenter aditum dabo.

LEGATI (*procedunt et genua flectunt; quorum unus*): — Rex noster haec annua tibi, Croese, tributa ac dona, atque adeo coronam suam regiam offert, seque sua sponte tibi subicit, teque implorat, ut socium se et amicum excipias, neque sibi unquam bellum indicas.

CROESUS. — Surgite, legati, et regi vestro haec referte: Si viribus tuis cum Lydorum exercitu coniunctis, foedus voto confirmaveris, Croesus, Lydorum rex, preces tuas non repudiavit. Domum igitur revertimini! Quî hoc feret? (*ad Solonem conversus*). Ad propositum redeamus, Solon! Quem igitur praeter Tellum illum beatissimum iudicas?

SOLON. — Cleobem et Bitona iuvenes Argivos post Tellum felicissimos habeo.

CROESUS (*deiectus*). — Quare ita indicas?

SOLON. — Uterque in publicis certaminibus victor evenit. Eorum mater Iunonis fuit sacerdos. Atque die festo, quum boves, qui matrem ad templum vehebant, non adessent, ipsi iuvenes matris currum traxerunt; quam ob rem toti populo admirationi erant.

CROESUS (*interrumpens*). — Eane de causa illos putas esse beatos?

SOLON. — Finem, rex, narrationi meae nondum imposui.

CROESUS. — Pergas, velim!

SOLON. — Mater autem, quum sacra fecit, deam est precata ut id praemium virtutis iuvenibus daret, quod hominibus esset optimum.

CROESUS. — Equod praemium dedit?

SOLON. — Audi et mirare! Iuvenes ante ipsius Iunonis aram somno capti leni morte obierunt. Atque Argivi eorum imagines, ut meritum iuvenibus honorem redderent, Delphis in Apollinis templo suspenderunt.

(*Auditur tumultus populi clamantis*): Vivat rex, vivat rex! (*Duo muntii intrant*).

CROESUS. — Quid ille clamor?

I. NUNTIUS. — Io triumphe! Dux tuus, rex, Laryssus proelio vicit, terra marique hostes

ZEN. Strix Avernalis, tace!
ANAST. Ignosce, princeps...
URB. Iste me manet labor:
Arcebo muris agmen, et positis phalanx
Solvetur armis. Pallade umbratus comam,
Harmatius aulam scandet, ac doli inscius
Tamen dolosos mittet in laqueos caput.
LONG. Qua fraude?
URB. Fraudis quaere perfectae modum.
Moramur hostem.
ZEN. Perge felici gradu.
Si vota sors fortunet, ingenti dolos
Pensabo pretio: stabis imperii comes (1).

SCENA V.

URBITIUS, ANASTASIUS.

URB. Anaste, vota prosper impellit Notus;
Provehimur alto. Cernis, ut fatum sibi
Fungosa texant capita?
ANAST. Iungamus manus,
Pariterque foetos fraude numerosa sinus.
Zeno Gradivi columen Harmatium timet,
Odio Pelagium frater aeterno vovet;
Stant fata utrisque. Quos ubi letho datos,
Agnoscet orbis quantus in feras furor
Ardebit undique? Vulgus ultorem, ducem
Proceres amabunt, quisquis exitio dabit
Cognata Furiis capita, terrarum mala.
URB. Te fata poscunt.
ANAST. Fateor, agnosco. Strigem
Vocavit hostis: esse bubonem iuvat.
Iuvat esse diri vulturem cantus, tibi
Male auspicatos semper ut luctus canam.
URB. Age, qua trahendus arte sub casses prior
Harmatius.
ANAST. Aures pariter et mentem admove.
Paucis docebo. Quaero Basiliscum ocius;
Adesse patrem milite instructum canam.
Natus parenti occurret; horrenti obsitus
Paedore, totus ibit in luctum puer.
Horror capillos obruet, vultum dolor,
Teget ora fletus, latera singultu gement,
Vox in querelas surget, in planctum sinus.
Hinc ira patris. Credis insana tigrim
Sic aestuare rabie, ubi raptos videt
Catulos, ut ingens rumpet Harmatium dolor?
Aderimus ambo. Quaque virtutem nota
Simulare soleo, patris accendam mala.
Tu facinus auge: sobolis opprobrium, domus
Labem, decorae iura vindictae move.
Hac implicatus arte vindictam pater
Spirabit animo, seque damnabit verum,
Et ecce turmas aquila victrices movet.
Gratare reduci; necte venienti moras,
Dum, me iubente, natus occurrat patri (2).

(1) *Exeunt omnes praeter Urbitium. Anastasius, qui post Zenonis in eum verba recesserat, iterum prodit.*
(2) *Exit.*

SCENA VI.

URBITIUS, HARMATIUS, quem comitantur CASTOR eiusque MILITES.

HARM. Resiste, miles, Urbis augustae inclytas
Verere turres. Patuit ad muros iter;
Ulterius arma ferre lex patriae vetat.
Salvete caelo proximas, heroum domus,
Regum Penates, patriae optati lares.
Regina sedes, artis annosae labor,
O cara salve terra, quam lituum canor,
Quam tectus aere miles, umbonum chalybs,
Mavortis horror, densa telorum seges,
Et fusus omni latere venarum cruor
Defendit usque. Pande venienti sinus
Faustoque reducem pacis amplexu fove.
URB. Invicte salve ductor, armorum potens
Columen Eoae gentis, imperii salus;
Reditum secundo firmet auspicio polus.
Ut laetus agmen, agminis laetus ducem
Video! Decoro pulvis in vultu sedet
Non indecorus. Martius mentem calor,
Robur lacertos, tela victrices manus,
Fortuna pugnam, proelia triumphos agunt.
Iam digna reduces laurus impediet comas
Et Marte posito pacis excipiet sinus.
HARM. Domine, rebus otia et puri meant
Sine nube soles? Fare, quis regni tenor?
URB. Vulnus retractas. Heu! recrudescit dolor! (1).

SCENA VII.

HARMATIUS, URBITIUS, BASILISCUS, ANASTASIUS, CASTOR eiusque MILITES.

HARM. Videone verae frontis an falsae notas?
Hic ille nati vultus? O nate!...
BAS. O pater!
HARM. Tremuere viscera. Nate, quae rerum vices?
Quem te parenti sistis?
ANAST. O fati rotam!
HARM. In me quid ausa?
ANAST. Quidquid informis potest
Audere livor.
HARM. Damno livoris nefas.
Effare, quis te tantus immersit dolor?
Unde hic per ora squalor, et furvam toga
Imitata noctem?
ANAST. Dura Zenonis manus!
Arsit furore bellua, et iussu effero
Iniudicatum pressit.
BAS. Occidimus, pater!
Legit senatum, venit, assedi comes;
Repente causa statuit indicta reum;
Damnavit, ostrum rapuit, excussit throno.
URB. Immane facinus! Tantus in puerum furor!

(Ad proximum numerum).

(1) *Ingreditur cum Anastasio Basiliscus.*

ANNALES.

Russicae res.

Dum administrorum collegium, - iure autumans studium atque exercitium operosarum reformationum potissimum auxilium fore ad statum Russicae rei publicae in pace renovandum - legem componit, qua cives primae litterarum institutioni omnes teneantur, satagitque ut agricolae iurium participes fiant, quibus ceterae fruuntur civium classes, en fanaticus illorum furor, qui sanguinis effusione civitatis malis mederi sibi tribuunt, novas patrat atrocitates, quibus hinc Minn copiarum dux, et militaris Varsaviae gubernator interficiuntur, inde ipsius Stolypini, administrorum praesidis, vita nefarie petitur. Effugit hic quidem infandum facinus, quod eius domum evertere conabatur, at insontes plures misere vitam amiserunt aut vulnera passi sunt, inter quos ipsius administri liberi, qui effracta crudeliter sibi membra viderunt. Miranda autem agendi ratio patris infelicis, qui, familia patriae posthabita, in incoepto opere pro eius salute firmus perseverat.

Seditiones denique, quae proximis his diebus in Polonis provinciis excitata sunt, Siedlce praesertim, huc illuc inde quasi repercussas, haud praetermittemus, at simul notabimus operarios ab iis prope omnino laudabiliter abstinuisse.

Civile bellum in Cubana republica.

Non tamen unice in Europa civile bellum agitatur; Cubana enim in insula factiosi in rei publicae praesidem seditionem fecere, favente - prouti dictitant - clanculum saltem, Capoti, altero a praeside, summam rerum anhelante. Pugnatum est utrinque, atque etiam Civitatum Foederatarum Septemtrionalis Americae interventus, in armis quoque, invocatus; videntur vero res iri compositum post colloquia, quae his diebus inter partium principes habentur.

Ad flumen Ianuarium totius Americae conventus.

Haec, dum in urbe quae a flumine Ianuario nomen sumpsit legatorum ex omni America conventus tertium congregatur ad suas res tutandas et concordiam inter Americanas gentes omnes fovendam. Quaestiones, quae Americae regionum prosperitatem maxime attingerent in disceptationem inibi revocatae, atque de iisdem sumpta consilia; aliae autem quae belli ius respicerent ad tribunal Haganum arbitrorum delatae.

Liburnos inter atque Italos discordiae.

Antiqua simultas inter gentes tres, - Liburnicam, Italicam atque Hungaricam - litus ad orientem Hadriaci maris incolentes, improviso rursum exarsit, quum Franciscus Iosephus Imperator Dalmatiam esset petiturus, ut copiarum exercitationibus adstaret; atque ad lamentabilem usque insolentiam processit in urbibus praecipue Zara, Fiume, Scissak. Liburni, qui nunc etiam instimulatorum partem habuerunt, ferino quasi animo contra Italos operati sunt, ita ut magistratus sui excusationes Italico gubernio afferre debuerint.

Gallicum religiosum discrimen.

Pontificiae litterae ad Archiepiscopos et Episcopos Galliae missae, quas in superiore Commentarii nostri numero integras retulimus, gentem Gallicam vehementer commoverunt, hinc stantibus « radicalibus, socialistis doctrinariisque » quos nuncupant, quibus finis insanus « separationis legem » ad ultimas admovendi rationes, licet civile bellum sit exoriturum; inde iis, quibus cautius consilium inveniendi modum, quo inter ius sancitum et Ecclesiae querelas aliqua compositio perficiatur. In medio autem animoque securi stant Episcopi, qui iterum Parisios convenerunt, ut unam viam simul ingrederentur atque in discrimine tenerent, Patri atque Pastori summo sese constringentes, Deoque confisi, qui victoriae properet diem.

Historia enim ipsaque experientia docet, cui tandem ista arridebit!

PER ORBEM.

Die XXI mens. Aug. MDCCCCVI ex finibus Peruvianae reipublicae novi terrae marisque motus nunciantur, hominum caedes damnaque immensa procurantes.

— d. XXII incendium ingens in silvis Tolonensibus ortum late ad proxima oppida usque propagatur.

Bilbao in urbe Hispanica operarii fodinis vacantes ex condicto labores deserunt: iis consociantur ex aliis artibus opifices ad quatuor millia hominum numerum, tumultus hic illic excitantes.

— d. XXIX Santanderiensi ex urbe similia afferuntur.

— d. II. mens. Septembr. Parella, in suburbano suo ad Eporediam, diem obit supremum Iosephus Giacosa, Italus litterarum cultor dramatumque scriptor, natus die XXI mensis Octobris MDCCCXLVII.

— d. IV Civitatum Foederatarum Americae Septemtr. loricata navis *Boston* ad S. Ioannis insulam naufragium patitur.

Tempestates tum in Hispania tum in Indis desaeviunt.

— d. VI incendium, qua de causa exortum ignoratur, Frotenex, oppidum Gallicum prope Annessium, absumit omnino.

— Similia insequenti die Anguncianae, Hispanico in oppido, ad Logronium contingunt.

— d. XI Groppello, in pago Papiensi, moritur Carolus Cantoni, Italus philosophus, inibi natus d. XX mens. Novembr. MDCCCXL.

— d. XIV Matrito nunciatur in agro Numantino inventas esse reliquias castrorum Scipionis Aemiliani, qui Numantiam Romanis subegit anno CXXXIII a. C. n.

— d. XV Mediolani in artium omnium exhibitione novum aedificium, ubi res omnes ad exornandum ab Italis Hungarisque perfectae ostenduntur, coram rege atque regina Italorum solemni ritu inauguratur. Ita post dies quadraginta Italorum virtus de flammarum rabie splendide triumphat.

— d. XVI Aprutiorum dux e Sabaudica gente, a Ruwentzori montibus redux, Italiam iterum ingreditur.

— d. XVII fulmen, in arcem nitrato pulveri adservando apud Montfaucon lapsum, pulverem ipsum incendit, qui caedes ruinasque late diffundit.

Gratianopoli operariorum ob operibus desertiones fiunt; vis vi a vigilibus opprimitur.

— d. XVIII Hong-Kong in insula atra procella saevit: naves plurimae in portu franguntur, neque hominum vitae parcitur.

— d. XIX terrae motus Siculam terram hic illic quatiunt.

Ferriviae currus, Londino Scotiam versus profecti, Grantham ad oppidum de limitibus decedunt atque incenduntur. Viatores septem misere inde vitam amittunt.

AENIGMATA

A I. B. PESENTI PROPOSITA.

Syllaba bina mihi est: nihil altera syllaba mutat;
fertur at instabili syllaba prima vice.
A nitet in templis, spoliis fulgentibus acta:
thure pio redolet, florea serta gerit.
I furit, et vitreis oculis rubicunda coruscat:
fit tremitus venis, uritur igne sinus.
O limbus chlamydis sive instita, fimbria, cirrus,
vel litus, rabidi quod ferit unda maris.
Ha foedas pecudes recipit; nil vilius illa,
nec locus auspiciis aptior ullus erat.
He venit: ecce timent ancillae pensa trahentes:
tincta venit pallam murice, tincta genas.
Ho datur a superis aegri solamen amoris:
utere, nam citius non reditura volat.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet ipsius I. B. PESENTI opus, cui titulus:

PUERILIA

sive CARMINA GRAECA, LATINA, ITALA.

Aenigmata an. IX, n. VII proposita his respondent:

1) Orpheus-Morpheus; 2) Mel-Fel.

Ea rite soluta miserunt:

Theresia Venuti marchionissa, *Roma*. — Petrus Tergestinus. — Senior Astensis. — Alois. Cappelli, *Senis*. — I. Ortiz, *Morelia*. — Ern. Frè, *Vercellis*. — Guilelmus Schens, *Ratisbona*. — Renk par., *Davenportu*. — F. Arnori, *Mediolano*. — Collegium Schol. Piar., *Stella*. — I. Walter, *Neo-Eboraco*. — Andr. Pápay, *Pruzsina*. — Call. Amalberti, *Albio Intemelio*. — Arn. Blekman, *Haga*. — I. A. C. Oudemans, *Traiecto ad Rhenum*. — Rich. Brondel, *Brugis*. — Arn. Rudzianski, *Tiflissio Cartalinorum*. — G. Müller, *Berolino*.

Sortitus est praemium:

I. WALTER,

ad quem missum est FRANCISCI XAVERII REUSS carmen, cui titulus:

POETARUM MIXTA AERUMNIS GAUDIA.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAE — Ex officina *Pacis*, Phil. Cuggiani.